

"Den som mener høj uddannelse alene
gir visdom og klogskab, har ikke selv
set begyndelsen af visdommens vej"
Citat: Thor Heyerdahl

AFEL

I det moderne læringsmiljø

Skriftligt oplæg til modulet Videnskabsteori og Pædagogik

Af Jann Gulddammer

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	2
Problemstilling	3
Problemformulering	3
Uddybning af problemformulering	3
Metode.....	3
Spørgeskema om brug af AFEL.....	4
Reliabilitet	4
Validitet.....	4
Videnskabsteoretisk analyse af AFEL Undersøgelse.....	5
Kernespørgsmålet:.....	5
Forforståelse	5
Hypotese.....	5
Analyse af indsamlede data.....	6
Konklusion	7
Perspektivering.....	7
Litteraturliste	8

Problemstilling

Jeg har i snart 15 år undervist voksne, i denne forbindelse defineret som personer over 18 år. Det har været i forskellige sammenhænge, fra korte kurser til videregående uddannelser som strækker sig over flere år.

Specielt i forbindelse med de videregående uddannelser er jeg stødt på begrebet "Ansvar for egen læring", i det følgende anført som AFEL. Jeg har observeret at AFEL i meget stort omfang bruges som et pædagogisk redskab. Jeg har undret mig over argumentationen "de studerende opfører sig som elever". Jeg syntes det er et paradoks at AFEL tilsyneladende er det herskende paradigme i et læringsmiljø, hvor "tankpassermodeellen" er den hyppigste form for vidensformidling.

AFEL er i min bevidsthed en læringsteori og ikke et pædagogisk redskab. Det kan udmærket være en vigtig del af underviserens didaktiske overvejelser, men er problematisk, hvis det er i betydningen. "Du har nu eget ansvar for at forstå det jeg fortæller dig" eller mere skarpt "du har nu mulighed for at tage ansvar for det vi har bestemt". Er det tilfældet at det forholder sig på den måde, er det ifølge Ivar Bjørgen ikke en ideel platform for AFEL. Ivar Bjørgen kalder det for det Amputerede læringsbegreb¹, hvor kontrol og ansvar hovedsagelig varetages af læreren.

AFEL er et begreb der, på min arbejdsplads, anvendes i den faglige diskurs som begrundelse for manglende forståelse for det stof der skal indlæres, eller modsatrettet, som begrundelse for "dygtige" studerendes gode karakterer. Det er ikke nedskrevet et AFEL-kodeks, eller lavet en fælles holdning til AFEL i de læringsmiljøer jeg færdes. Det er op til den enkelte lærer at vurdere eller anvende AFEL i sin praksis. Selv om AFEL er nævnt i studieordningen er det ikke præciseret, hvordan AFEL konkret skal implementeres.

Problemformulering

Hvorfor er det svært at praktisere AFEL i moderne læringsmiljøer?

Uddybning af problemformulering

Jeg forstår et moderne læringsmiljø på den måde, at der er en stor grad af frihed for den studerende. Der er f.eks. intet krav til fremmøde. En stor del af arbejdet er projektorienteret, og projekter kan ofte vare i mange uger, sideløbende med de ordinære undervisningsaktiviteter.

Metode

Min erkendelsesinteresse er, at jeg ved hjælp af data ønsker at finde svar på problemformuleringens tese. Sammen med en medstuderende, Mariette Balsby, har jeg fremstillet et elektronisk spørgeskema som er sendt ud til et stort antal lærere og undervisere. Jeg vil forsøge at analysere de data fra undersøgelsen som er relevante for at give svar til min problemstilling.

¹ Ivar Bjørgen: Norsk Pædagogisk Tidsskrift 1/1992 – Det amputerede og det fuldstændige læringebegreb

Som teoretisk baggrund for AFEL vil jeg primært anvende Ivar Bjørken som kilde. Som videnskabsteoretisk filter anvende jeg de to forskningstyper "den Beskrivende" og "den forklarende". Jeg vil tilstræbe at holde det positivistiske og det hermeneutiske perspektiv adskilt.

Spørgeskema om brug af AFEL

Jeg er blevet klar over at det at skaffe sig viden ved hjælp af undersøgelser er en kompliceret affære. Undersøgelsen holder ikke for en almen generalisering, jeg vurderer alligevel det er relevant, at lave en empirisk positivistisk analyse ud fra de data respondenterne har leveret.

I løbet af de 5 dage spørgeskemaet var tilgængelig på internettet², var der 135 respondenter der kikkede ind på undersøgelsen og af disse svarede 93 personer på hele testen. En samlet svarprocent på 68 %.

Reliabilitet

Et relevant spørgsmål til undersøgelsen ligger i gyldigheden af spørgsmålenes entydighed. For at opnå reliabilitet, må det være sådan, at man stort set vil kunne forvente de samme besvarelser fra en lignende målgruppe, hvis de får stillet de samme spørgsmål. Det er i denne undersøgelse helt entydigt om svaret er ja eller nej, men er det et reelt udtryk for respondentens betragtningsmåde. Et lukket skema³ vil altid indebære den usikkerhed. En opblødning til denne usikkerhed kunne sikres ved at tilføje nuancer til svarene som (*meget enig - enig - delvis enig - delvis uenig - uenig - meget uenig*). At denne form ikke har været taget i anvendelse, betyder at de indsamlede data har en svækket reliabilitet.

Validitet

Ved gennemgangen af de indsamlede data kan jeg se at den eksterne validitet⁴ kan anfægtes. Jeg har ikke været i stand til at finde tilsvarende undersøgelser at holde mit forskningsresultat op imod.

Holder jeg vores surveys definitionsvaliditet⁵ op mod det jeg ønsker at måle og den videnskabsteoretiske maske jeg ønsker at anvende, så er jeg af den opfattelse, at der på baggrund af det store antal besvarelser, er gyldig validitet til en kvalificeret empirisk positivistisk og hermeneutisk analyse af de indsamlede data.

Generaliserbarheden af denne undersøgelse er ikke eksisterende. Deltagerne i undersøgelsen er alle fra Herning/Ikast området (Folkeskolen dog fra Silkeborg). Det vil være forkert på den baggrund at drage generaliserende konklusioner, da en dybdegående generel undersøgelse måtte kræve en geografisk spredning, og et mere målrettet approach. Desuden vil det være nødvendigt at styrke validiteten ved at afprøve det mod andre lignende undersøgelser.

² Spørgeskema kan ses i sin elektroniske form på: <http://www.guldhammer.dk/afel>

³ Videnskab og forskning – Anne-Lise Salling Larsen & Hans Vejleskov S.70

⁴ Forskning med og om mennesker – Laila Launsø & Olaf Rieper. S.15

⁵ Forskning med og om mennesker – Laila Launsø & Olaf Rieper. S.15

Videnskabsteoretisk analyse af AFEL Undersøgelse

Ivar Bjørgen skriver i sin bog "Ansvar for egen læring" fra 1991: "AFEL forudsætter at man ved hjælp af sin vilje kan kontrollere sin læring. AFEL som kompetence forudsætter i tillæg, at det er muligt at optræne den kontrol og dermed sin evne til at lære". At individet er viljestyret (intentionel) og handler intuitivt derefter (indeterministisk) betyder ikke ifølge AFEL at de altid gør det. Det ligger latent i Bjørgens argumentation at den som motiveres og målbevidst søger viden, i langt højere grad vil kunne optage og senere anvende den viden.

Kernespørgsmålet:

Giver respondanterne rum til individuel ansvar for egen læring hos de studerende og er der rummelighed til selv at tage kontrol, definere et mål og derved tage reelt ansvar for egen læring?

Forforståelse

Bjørgen er stærkt inspireret af Piaget, og det er derfor nærliggende at se hvordan læring udøves set med Piagets⁶ optik. Læring er en ligevægtsproces, hvor den der er aktivt lærende kontinuerligt skal være i balance i sit samspil med omgivelserne (adaptation). Denne adaptation foregår i interaktion med to processer som foregår parallelt. To processer som hele tiden er i balance med hinanden.

Individet tilpasser sig indtryk fra omgivelserne ved assimilation og bygger billedligt sagt ovenpå allerede lagret information. Individet udbygger så at sige den erkendelsesstruktur man allerede har tilegnet sig. Modvægten til assimilation er akkommodation. Individet tilpasser sig til omgivelserne. Akkommodationen finder sted når påvirkninger fra omgivelserne ikke kan indpasses et eksisterende kognitiv skema (erkendelsesstruktur). Når der er ligevægt mellem assimilation og akkommodation, fås en oplevelse af at man pludselig forstår sammenhængene.

AFEL forudsætter at individet selv skal udføre læringsarbejdet⁷. Det falder helt i tråd med Piages ide om balance mellem assimilation og akkommodation. Der skal altså være rum til individet og individet skal have plads til at omsætte teori til brugbart data, altså at gå fra assimilation til akkommodation.

Hypotese

De videregående uddannelser bygger i vid udstrækning på en formodning om, at AFEL er en indarbejdet del af den faglige diskurs. Faktuel at det er et krav i studieordninger. Undersøgelsen⁸ bekræfter at det forholder sig sådan, da 73% af respondenterne anerkender AFEL som et begreb der arbejdes med. Det er et paradoks at 58% af disse, ikke mener der er en fælles holdning til AFEL på deres arbejdsplads. Det giver anledning til at anlægge den hypotese, at mere end hver anden lærer bruger begrebet blot fordi det står i studieordningen, eller anser AFEL

⁶ Læring – Knud Illeris S.27

⁷ Ansvar for egen læring – Ivar A Bjørgen 1991 S.28

⁸ <http://www.guldhammer.dk/afel/svar.asp> samt bilag 1

som et praktisk didaktisk redskab, frem for en metode til at fremme læring og engagement. Det er tilsyneladende ikke et emne der diskuteres på lærerværelset.

Analyse af indsamlede data

Stillet over for udsagnet "AFEL er udgangspunkt for al min planlægning" svarer 38 % af respondenterne "ja". Det vil altså sige at en pæn del af de adspurgte rent faktisk gør sig overvejelser om, hvordan de kan inddrage AFEL i deres praksis. Spørgsmålet er så om de gør sig didaktiske eller metodiske overvejelser.

I spørgsmålet er der risiko for tolkning. Respondenten kan komme i tvivl om hvad spørgeren mener med "udgangspunkt" er det tænkt som en overvejelse eller er det tænkt som implementering og udmøntning. Min intention har været at få svar på om man faktisk gennemtænker metoden og efterfølgende virkeliggøre den i læringsrummet. Som spørgsmålet er stillet, kan jeg ikke uddrage et entydigt gyldigt svar, men blot håbe at svaret er en refleksion på min intention med spørgsmålet.

35 respondenter har svaret ja til: "jeg bruger AFEL som grundlag for al min undervisning". Dette spørgsmål er tilpas lukket til, at tolkning eller tvivl om spørgsmålets intention ikke kan anfægtes. De 35 personer må virkelig have gjort sig tanker om AFEL. Hvis jeg nu holder disse 35 svar op mod spørgsmålet " Mine studerende / elever er med til at sætte mål for undervisningen" så viser det sig at 13 har svaret, at det ikke er tilfældet. Her er det igen vigtigt at vurdere spørgsmålets entydighed. Hvis der havde været flere svarmuligheder ville respondenten måske sætte kryds i delvis enig. Da spørgsmålet er "enten eller" er der sandsynlighed for at valget er faldet på det "forkerte svar" fordi det valgte svar ligger tættere på det reelle. Hvis jeg antager at svaret er pålydende, er det bemærkelsesværdigt at 37 % mener at praktisere AFEL, men ikke inddrager de studerende i processen.

Kunne man forestille sig at det spændingsfelt der er i mellem det respondenten opfatter som AFEL og det respondenten praktisere ville komme til udtryk, hvis man sætter endnu et parameter fra undersøgelsen i spil? "AFEL fungere godt i min undervisning". Her får jeg det overraskende resultat, at 10 ud af 13 respondenter (77%) er af den opfattelse af AFEL fungere godt. Det uagtet de har tilkendegivet at de studerende ikke inddrages. Kan det resultat skyldes at ordet "undervisning" indgår i spørgsmålet. Hvis spørgsmålet var udformet således " Som metodisk redskab er AFEL velfungerende for mig i læringsrummet" vil jeg antage, at svarprocenten ville være anderledes.

Hvis jeg spørger "AFEL er udgangspunkt for en del af min undervisningsplanlægning" så har 29 svaret "ja" til spørgsmålet. 15 har svaret nej til inddragelse af studerende i målsætningen (51 %)

Det er ikke overraskende at procenten her er væsentlig højere, da der jo netop er svaret i forhold til "en del af min planlægning". Spørge jeg den samme gruppe om de syntes AFEL fungere godt viser det sig at 8 personer (27 %) svarer bekræftende på det spørgsmål.

Der er altså en entydig sammenhæng mellem den selvopfattelse respondenterne har om brugen af begrebet AFEL set i relation til den måde de vurderer resultaterne og effekten.

Endelig vil det være interessant at se om den enkelte respondent er af den opfattelse at definitionen på AFEL deles af kollegerne. Af den 35 respondenter i svargruppen der altid anvender AFEL mener 17 personer (48 %) at kollegerne har en fælles holdning til AFEL. Blandt svargruppen på 29 respondenter, som i nogen tilfælde anvender AFEL, er der 9 personer (31 %) der tror kollegerne har en fælles definition på AFEL.

Konklusion

Analysen af undersøgelsen kan på ingen måde give anledning til nogen utvetydig konklusion. Både omfanget, spørgsmålenes udformning og reliabilitet er ikke venerabelt. Undersøgelsen giver dog en antydning af, at der blandt lærere og undervisere er stor usikkerhed om begrebet AFEL. Det skinner igennem at der er noget der skal diskuteres i lærergruppen, hvis AFEL skal finde reel anvendelse som andet end blot ord i en studievejledning.

Hvorfor er det så vanskeligt at udmønte AFEL i det moderne læringsmiljø? –

Når ikke der er fælles holdning til udmøntningen af AFEL, vil det aldrig blive andet end en læringsteori og politiske attituder i en studieordning. Læringsrummet er en blanding af politisk forventning om AFEL sammenholdt med en behavioristisk tilgang, hvor det stadig er læreren der sætter dagsordenen og "eleven" der tager eget ansvar for underviserens dagsorden. Når læringsrummet er åbent og frit, som på de videregående uddannelser, så skal man inddrage de studerende, hvis man vil opnå fremmøde, engagement. Skal balance mellem assimilation og akkommodation opretholdes, skal individet stimuleres unders og inddrages i processen.

Perspektivering

Er det sådan at undervisere i stort omfang er skulptører?⁹ der karakteriseres ved at være lærercentreret stå for struktur, formidling, myndighed og kontrol. Den type læring kalder Bjørgen for Det amputerede Læringsbegreb¹⁰ Hvis denne undersøgelses skulle tages for pålydende kan noget tyde på det. Det er jo som sådan ikke nogen dårlig lærer, men lang fra idealet for at praktisere AFEL, hvor det ifølge Bjørgen er træneren¹¹ der skal på banen. Træneren tilbyder planlægning, egenaktivitet, støtte og feed-back. I bjørgens terminologi kalder han det for "Det fuldstændige Læringsbegreb¹²". Meget tyder på at der i den faglige diskurs nok rummes begrebet AFEL, men jeg vil meget forsigtigt sige, at undersøgelsen mere end indikerer, at man ikke diskuterer kernebegrebet der ligger til grund for AFEL.

⁹ Ansvar for egen læring – Ivar Bjørken 1991 S.54

¹⁰ Norsk Pædagogisk tidsskrift – Ivar Bjørgen 1992 S.19

¹¹ Ansvar for egen læring – Ivar Bjørken 1991 S.58

¹² Norsk Pædagogisk tidsskrift – Ivar Bjørgen 1992 S.19

Litteraturliste

- **Ansvar for egen læring**
Ivar Bjørgen – Forlaget Tapir 1991
- **Tekster om Læring**
Knud Illeris - Roskilde UniversitetsForlag 2000
- **Det amputerte og det Fuldstændige læringsbegreb**
Ivar Bjørgen – Norsk Pedagogisk Tidsskrift 1992
- **Hvordan kan elever ta ansvar for egen læring?**
Turid Trebbi – Norsk Pedagogisk Tidsskrift 1996
- **Videnskabsteori og metodelære**
Heine Andersen – forlaget Saxo 2002
- **Læring**
Knud Illeris – Roskilde UniversitetsForlag 2001
- **Videnskab og forskning**
Anne-Lise Larsen og Hans Vejleskov – Forlaget GAD 2002
- **Forskning med og om mennesker**
Laila Launsø og Olaf Rieber – Nyt Nordisk forlag 2005